

KOŞMA TASNİFİNE YENİ BİR YAKLAŞIM

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU*

1 Nisan 1965 Perşembe günü fiilen başladığım lise edebiyat öğretmenliğimin üzerinden tam 32 yıl geçti. O yıldan beri, kesintisiz olarak her yıl öğrencilerime “koşma” kavramı hakkında bilgi veririm. İlk yıllarda verdiğimiz bilgiler daha çok “ders kitabı”nda yazılı olanlar idi. Üniversite hocalığının ilerleyen yıllarında konuya başka açılardan da eğilmeye başladım. Öyle ya, bu konuda fikir yürütenler arasında tam bir birlik sağlanamadığına göre, biz de kendi görüşlerimizle yola çıkmalı, öncekilerin, varsa yanlışlarını düzeltmeli, eksiklerini tamamlamalıydık.

Elimizin altında 1910’lu yıllardan beri yazılmış olan pek çok kitap, makale ve ansiklopedi-sözlük maddeleri vardır. Hemen hepsinde ortak noktaların olmasının yanında, ayrıntıya kaçan bilgi verenler arasında da farklı görüşler yer almaktadır. Ancak bu noktaların hepsinin bir ana noktada, gerçek bilgide birleşmesi gerekmez miydi?

1989’da, yine Eskişehir’de toplanan bu seminerin dördüncüsünde, “Halk Edebiyatında Kafiye Meselesi” konulu bir bildiri sunmuş ve kafiye konusunu gündeme getirmiştım.¹ Aynı toplantıda, Ekim ayında, yani beş ay sonra Konya’da düzenleyeceğimiz **III. Millî Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi**’nde, üç ana konudan birinin saz şiirinde kafiye konusu olacağını duyurmuş, bu konuya ilgi duyan bütün meslektaşlarımızı davet etmişim. Ancak katılanlar arasında konuya teknik yönden yaklaşan olmamıştı. Kaldı ki, pek çok halk edebiyatı toplantısında olduğu gibi, anlı şanlı araştırmacılarımız, kendilerine yazı gönderilmesine rağmen, toplantımıza da katılmamışlardı. Biz o

---

* Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

¹ bk. IV. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Yunus Emre Semineri Bildirileri/11-13 Mayıs 1989-Eskişehir, Eskişehir 1991, 301-305.

toplantımızda, “Saz Şairlerinin Kural Anlayışı” adlı bir bildiri sunmuş, boş yere tartışılmasını beklemiştik.²

Bu toplantımızda da, âşık edebiyatımız başka bir konusunda, bir kavramın sınırlarının belirlenmesi konusunda yeni bir tartışma başlatıyorum. Bizim söylediklerimiz, daha doğrusu ileri sürdüğümüz “mutlak doğru” değildir; her zaman ve her yerde tartışmaya açıktır. Bu konuda gelecekte yapılacak çalışmalarla bir sonuca ulaşılabileceğine inanıyorum. Bildirimizin başlığından da anlaşılacağı üzere, “koşma” terimiyle ilgili olarak farklı bir yaklaşımla konuyu ele alacağız. Ama hangi “koşma?” Bazı araştırmacıların “şekil”, bazılarının ise “tür” olarak ele aldıkları koşmanın değerlendirilmesi nasıl yapılacaktır?

1985 yılında, **Folklor Araştırmaları Kurumu**'nce, o yılın “İhsan Hınçer Türk Folkloruna Hizmet Ödülü”ne lâyık görülmüştüm. Benden, ayrıca, bir de konuşma yapmamı istemişlerdi. Konum, yine “Tür mü, Şekil mi?” idi. Ancak o tarihten itibaren konuya pek az araştırmacının eğildiğini gördük. Bunların başında, genç bilim adamlarımızdan Doç. Dr. Öcal Oğuz gelmektedir. O, 1993'te sunduğu bir bildirisinde konuyu bir bütün olarak ele alıp değerlendirmeye tâbi tutmuş, kendine göre bir sonuca ulaşmıştır.³ Bu konuda çalışacaklar için mutlaka görülmesi gereken bu kaynağa bizde, yeri geldikçe dokunacağız. Ancak bir konuya açıklık getirmek istiyorum. Ben, **mâni, türkü, ninni** gibi “anonim” ürünleri, yani “halk şiiri” ürünlerini, **koşma, destan, semai** gibi “kime ait olduğu bilinen” yani, “âşık şiiri” ürünleriyle birlikte ele almıyorum. Keza, eski söyleyişle “tekke şiiri” diye bilinen dalı da ayrı olarak ele almak gerektiğine inanıyorum. Kısacası ben, bağımsız bir “âşık edebiyatı” ve bağımsız bir “tekke edebiyatı”ndan söz ediyorum. Çıkış noktam da, “halkın içinden çıkanların şiirleri” mi, “halk için şiirler” mi sorusudur. Bu ayrı bir konudur ve başka bir bildirinin konusu olacak genişliktedir.

Koşma konusundaki ilk bilgileri, merhum Fuad Köprülü'de bulabiliyoruz. **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar** adlı eserinin, “Yunus Emre'ye Kadar Anadolu'da Türk Edebiyatı” başlıklı yedinci bölümünün, “Halk Edebiyatı” alt bölümünde şöyle demektedir:

² bk. Erciyes, 13 (149), Mayıs 1990, 11-12.

³ “Halk Şiirinde Tür ve Şekil Meseleleri”, Milli Folklor, 19, Güz 1993, 13-19.

“Anadolu Türkleri'nin, halka islâmiyet esaslarını öğretmek maksadıyla yazılmış bu dinî-ahlâkî didaktik eserlerden, hikâyelerden ve bütün bu destanî mahsüllerden başka, sırf lirik bir mahiyette birtakım hissî aşk şiirleri, türküleri de vardı; öyle ma'şerî duyguların, ictimâî mefkûrelerin değil, sırf ferdî ihtiyaçların ifadesi olan bu küçük mahsüller, umûmiyetle millî vezin ile ve eski kavmî edebiyat devresinden kalmış olan an'anevî şekillerle ifade olunuyordu. Meselâ; **türkü, türkmanî, varsağı** gibi kavmî menşelerini gösteren, yahud **koşma, deyiş** veya **kayabaşı** gibi onların rustaî mahiyetini veya mutlaka beste ile beraberliğini anlatan isimler altında vücûde gelmiş olan bu mahsullerden bize kadar bir şey gelmediği gibi ...”⁴

Bu uzayıp giden sonuncu cümlede yer alan her terim için bir not düşülmüş, bu arada **koşma** için şu bilgiler verilmiştir:

“Koşma, veya Şark Türkleri'ndeki telaffuzu ile **koşug**, hece vezni- nin en eski ve en rağbet gören bir şeklidir. **Dîvân-i Lugâti't-Türk'te** “recez, kasîde” diye tarif edilen bu **koşug'** ları, Türk şiirinin en eski yani beste ile güftenin ayrılmadığı zamanlara ait bir kalıntısı olarak kabul edebiliriz; çünkü **koşmak** kelimesi, “güfteye beste zam ve terdîf etmek” manasındadır. Âşık tarzında **koşma**, müstakil ve çok kullanılan bir nazım şeklidir, ayrı bir bestesi, hususî bir terennüm tarzı vardır. Bu beste ile söylenen **koşmalar** son asırlarda ekseriyetle on bir heceli olup, murabba şeklinde tanzim olunurdu; halbuki eskiden, muhtelif vezinlerle **koşmalar** söylenirdi.”⁵

Merhum Köprülü, beş yıl sonra, konusu doğrudan **koşma** olan başka bir yazı daha yayımlamıştır.⁶

Koşma hakkındaki bu ilk bilgilerden sonra sırasıyla, Ahmet Talat (Onay) 1928'de, Rıza Nur 1931'de, İhsan Ozanoğlu 1940'ta, İsmail Habip (Sevük) 1942'de, Nihat Sami Banarlı 1943'te, Hikmet İlaydın 1951'de, Hikmet Dizdaroğlu 1969'da konuya eğilmişlerdir. **İslâm Ansiklopedisi'nin** **koşma** maddesini Leiden baskısında T. Kowalski,

⁴ Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, 2. b, Ankara 1966, 209-211.

⁵ age., 210, not: 97. Yazar, daha fazla bilgi için, dört yıl önce İkdâm'da Şâir yayımladığı “Saz Şâirleri” adlı seri yazısına gönderme yapmaktadır.

⁶ “Millî Edebiyat Tetkikleri: Koşma Tarzı”, Yeni Mecmua, 4, 1923, 250-252.

İstanbul baskısında ise Pertev Naili Boratav kaleme almıştır. Bu arada pek çok ansiklopedide de konu ele alınmış olup bu konuda en geniş bilgiyi **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**'nde bulabilmekteyiz.

Bu araştırmacılar bazılarının görüşlerini kısaca hatırlatmak isterim. Ahmet Talat Onay, "Koşma kelimesinin manası güfteye beste zam ve terdif etmek olduğundandır ki, saz şairleri koşmaları hususî ahenklerle okurlar ve ahenklere göre ad verirler." demektedir.⁷

İhsan Ozanoğlu konuya biraz daha açıklık getirmektedir: O, Kastamonu'daki âşık faslının koşma ile ilgili kısmında şöyle demektedir:

"... Koşmaların vezni 11, 5-6 [6-5 olmalıydı] - ki bunların haricindeki koşmaları biz türkû ve semai diye alırız... Koşmaların kıta adedi üçten aşağı, 12'den yukarı olmayacaktır... Koşmaların mevzuları pek geniş olup zaman, mekân ve muhatap neyi icap ettiriyorsa o yolda ifade-i meram edilecek ise de garamî ve hakîmane olması daha makbuldür. Koşmaların tenevvü ve tevsîminde vezin, kafîye ve şekilden ziyade mevzu ile ilgili teganni tarzı esastır. Bu itibarla koşmalara Kerem, Garip, Köroğlu gibi isimler verilmektedir ki bunların her birinde beste ile güfte arasında sıhriyet aranmaktadır. 24 tarzda teganni edilebilen koşmaların inşadı divan ve emsali hükümlerine tâbidir."⁸

İsmail Habip (Sevük), koşmanın bilinen teknik özelliklerini verdikten sonra şöyle demektedir:

"...Kemiyyet itibariyle dört beş kıtadan fazla olmaz."

"... Koşmalar hemen hemen hep âşıkânedir. Fakat lirik mevzuu yalnız aşktan ibaret olmadığı için saz şairleri koşmayı diğer içli sahalarda da kullandılar..."

"... **Koşma** ile **türkünün** şeklen hiç farkı olmadığı için eski cönklerde aynı manzumenin bazen **koşma**, bazan **türkü** diye kaydedildiği çok görülür."

⁷ Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i, İstanbul 1928, 48. Yeni basımı, Ankara 1996, 92. İlk baskıda "okurlar" dan sonrası yoktur.

⁸ Âşık Edebiyatı, Kastamonu 1940, 26-27.

“... Klâsik koşmanın esas vezni 11 ölçümlü olmakla beraber halk edebiyatının daima sıkı kaideci olmadığını düşünmeliyiz. “Seyranî'nin şu 8'lik koşmasında ne içli bir ses titriyor...”⁹

Hikmet İlaydın, “koşma tipi”ni tanıtırken, “... ufak farklarla kullanıldığı en mühim türler şunlardır: **türküler, koşmalar, destanlar, ilâhî ve nefesler.**”¹⁰

Son yıllarda koşmaya yeni bir gözlü yaklaşan Dizdaroğlu'nun görüşleri ise, daha önceki araştırmacıların ele alınmasından sonra şu şekilde ortaya konulmuştur:

“**Koşma** terimi, günümüzde, on bir heceli dörtlüklerden meydana gelen ve özel bir uyak örgüsü olan saz şairlerinin eserleri için kullanılır. Pertev Naili Boratav'ın belirttiği üzere, belli konularda söylenen on bir heceli şiirler için **koşma** teriminin kullanılması, halk edebiyatı alanında çalışanlarca sonradan bir tasarruftur.”

“Halk şiirinin ezgiyle söylenmesi olayı, burada da kendini göstermektedir. Saz şairlerince koşma, belli biçimdeki şiirlerin değil, özel bir ezgiyle söylenen şiirlerin adıdır...”

“Koşma, tür anlamı dışında, bir ezginin de adıdır.”

“Pertev Naili Boratav'ın yerinde deyişle “koşma'yı sadece mevzu, vezin ve şekil bakımından tarife imkân yoktur; ancak müzik hususiyeti ile birlikte onun tam bir tarifini vermek mümkün olur.”¹¹

Dizdaroğlu, koşmaları, ezgileri ve yapılarına göre ikiye ayırır. İlki için, hece sayısına bakılmaksızın, özel bir ezgiyle okunan parçaların halk arasında **koşma** diye anıldığını kaydeder. Anadolu'da, değişik ezgilere bağlı parçaların sonlarına **koşma** kelimesi eklenerek adlandırıldığı, ezgilerle söylenen bu şiirlerin bir kısmının tür olarak da **koşma** olduğu, bir kısmının ise başka türden olduğu da bu arada eklenir. Hatta bazı oyun havalarının bile **koşma** kelimesine bağlı olduğu belirtilir. **Acem Koşması, Topal Koşma, Kerem, Kesik Kerem, Gevherî, Sümmanî, vb.**¹²

⁹ Edebiyat Bilgileri, İstanbul 1942, 218-219.

¹⁰ Türk Edebiyatında Nazım, 4. b., İstanbul 1964, 81.

¹¹ “Halk Şiirinde Türler”, Türk Dili, 19 (207), 1 Aralık 1968, 232-235.

¹² agm., 235.

Dizdaroğlu bu ilk dalı kısaca açıkladıktan sonra ikinci dalı oldukça uzun ve örneklerle gösterilmiş bir bölüm olarak verir. O, koşmaları yapılarına göre yedi dala ayırır. Biz bu dallara ayırmayı Cem Dilçin'de benzer bir yapıda görebiliriz.¹³ Bu konuya ilk defa eğilenlerden Ahmet Talat'ta ise bu, dallara ayırma işlemi, **koşma** adına bağlı olarak değil de **murabbalar**'ın dallara ayrılması şeklinde görülür.¹⁴ Burada; **Duyug-tuyuk, kıt'a, mâni, cinaslı mâniler, acem koşması, dasitan ve satranç** gibi dalların yer aldığı görülmektedir.

Öcal Oğuz'un şekil ve tür ile ilgili bildirisinde ortaya konulan sonuç dikkatimizi çekecek ölçüde farklılık göstermektedir. O, koşmaya hem "nazım şekilleri", hem de "nazım türleri" arasında yer vermektedir. Ancak **varsagı** ve semai gibi dallar sadece "nazım türleri" bahsinde yer almaktadır. (Bir diğer özellik de, **mâni, ninni** gibi anonim edebiyata; **devriye, ilâhî** gibi tekke edebiyatına ait dalların da bu tasnife alınmasıdır!)

Diğer taraftan, Ahmet Talat'ın örnekleri arasında yer alan, beş, altı ve on heceli koşmalar Yunus **ilâhî**leridir; sekiz heceli koşma **varsagı**dır. Ayrıca on heceli bir **adi koşma, şarkı** (koşma şarkı) şeklindedir. Kısacası bu sınırlandırmada ele alınan ölçü oldukça farklı bir şekle bürünmüş gibidir.

[Kendi değerlendirmeme geçmeden önce şunu açıkça belirtmek isterim. Bir **mâni** ile bir **koşmayı** aynı sınıflamanın çatısı altında görmek istemiyorum. Keza; **mâni, koşma**_ve **devriyeyi** de aynı şekilde değerlendiriyorum. Eğer Türk Şiiri ile ilgili çok genel bir sınıflama yapılırsa, o takdirde "Türk Şiiri" başlığı altında her üçüne (ve daha fazlasına), yer verilebilir. "Türk Halk Şiiri" bence hep yanlış anlaşılmış ve değerlendirilmiştir. 1386'da yazılan Baykan'ın destanı ile, kimin tarafından, ne zaman ve nerede yazıldığı veya söylendiği bilinmeyen bir **ninni** veya **mâniye** aynı sınıflamada yer vermek yanlıştır. "Âşık/Saz şairi" adını verdiğimizizi sanâtkârların ortaya koyduğu eserlerin, Süleyman Çelebi'nin **Vesiletü'n-Necât**'ından veya Nedîm'in bir **şarkısından** ne farkı vardır ki?.. Onun için, koşmanın yanında **mâni** veya **devriyenin** yeri olmamalıdır; her biri ayrı birer dalın ürünü olarak yer almalıdır.]

¹³ Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, 2. b., Ankara 1992, 305-315.

¹⁴ Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i, 64.

Ahmet Talat'ın sınıflaması elbette, konunun bir sıra takip etmesi ile ilgilidir. Dizdaroğlu bu konuda gerçekten üzerinde durmuş ve kişisel görüşünü ortaya koymuştur. Oğuz ise **tür** ve **şekil** farkını, belirlerken aynı kavrama iki ayrı görev yüklemiştir.

Bu arada teklifimize geçmeden önce (1) numaralı ekimize bir göz atmalıyız. Orada **koşma** kavramının, 1928'den beri nasıl değerlendirildiği açıkça görülecektir. Buradan şu ara sonuçları çıkarabiliriz:

1. Onay, 1928 baskısında, Dizdaroğlu'nun "Düz", bizim "Asıl" diye adlandırdığımız, koşmanın temel özelliklerini taşıyan alt dala "Adi" adını vermektedir. Burada, kelimenin olumsuz anlamı asla söz konusu değildir. O, ayrıca, 11 heceli **adi_koşma**'da önce, hece sayıları 5, 6, 7, 8 ve 10 olan beş ayrı koşma daha sıralıyor; ancak bunlar kafiye düzenleri açısından koşmadır. Yunus ilahilerinin ne ezgisi, ne de kafiye yapısıyla hece sayısı bugünkü **koşma** anlayışımıza uygundur.

2. Onay'ın 1996 basımında, eseri baskıya hazırlayan Prof. Dr. Cemal Kurnaz'ın, "Yazarın sağlığında büyük ölçüde genişlettiği bu yeni baskı, halk edebiyatı araştırmacıları için yararlı olacaktır." şeklindeki ifadesinin bir sonucu olarak¹⁵, 1928 baskısında yer almayan alt dallar da eklenmiştir. Bunlardan birinin adlandırılması bir kelime kalabalığı şeklindedir: **zincirli musammat ayaklı koşma**.

3. Dizdaroğlu, **mâni** sınıflamasında yaptığı gibi, **koşmada** da ilk alt dala "düz koşma" adını vermiştir. Bizce, ya başka bir ad verilmeli, ki biz "asıl koşma"yı teklif ediyoruz, veya Cem Dilçin' in yaptığı gibi genel özellikleri taşıyan asıl çatıyı adlandırmadan farklı özellikleri taşıyanlara geçilmelidir.

Dizdaroğlu, Onay'ın **yedekli/ayaklı** şeklinde verdiği koşma alt dalını **ayaklı** diye almış, farklı bir özelliği olan koşmaları da **yedekli** alt dalında vermiştir. Yani Onay'da eş anlamlı olarak verilen **yedekli** ve **ayaklı** terimleri Dizdaroğlu'nda ayrı ayrı anlamlara gelmektedir. Oysa Dizdaroğlu aynı çalışmasının **Aruzlu Türler** bahsinde **ayaklı** ve **yedekli** kavramlarını bir arada, "Ayaklı (yedekli)" şeklinde kullanarak aynı anlamı ve görevi yüklemiş olmaktadır.¹⁶

¹⁵ age; 1996 baskısı, XXII.

¹⁶ "Halk Şiirinde Türler", 277 (ayaklı/yedekli divan), 280 (ayaklı/yedekli semai), 285 (ayaklı/yedekli kalenderi).

4. Dizdaroğlu'nun 1981'de sunduğu bildirisinde bazı değişiklikler görülmektedir. **Zincirbend ayaklı koşmanın** ilk kelimesi "zincirleme" olmuş, **musammat zincirleme ayaklı koşma** gibi Onay'ın yeni baskısında da yer alacak olan bir terim, kelimelerinin yerleri değiştirilerek verilmiş, **musammat ayaklı koşmayı** eklenmiş, daha sonraki tasnif sahiplerinden Dilçin'in sınıflama dışı olarak verdiği **Dedim-Dedi'li koşma** da asıl dallar arasına alınmıştır.¹⁷

5. Dilçin'in sınıflamasında, **koşma** en az alt dala ayrılmış olarak görülmektedir. O, zincirleme özelliği taşıyanları bir dala indirmiş, ayrıca iki özelliği bir arada taşıyanlardan sadece **koşma-şarkıya** yer vermiştir. Dilçin ayrıca, ana bilgileri verirken, yani sınıflamaya geçmeden önce bir de **müracâa**'dan (Dedim-Dedi'li koşma) örnekler verme yoluna gitmiştir. Bunun sonucu olarak da, Dizdaroğlu'ndaki **yedekli koşma** da tabî olarak yoktur.

6. Biz de 11 heceli olmayanların hepsini, bu Onay'daki; beş, altı, yedi, sekiz ve on heceli **adi koşmalarla** yeni baskıya eklenen yedi heceli mısralardan kurulu **acem koşmasını** sınıflamamızın dışında bırakıyoruz. Kanaatimizce eskiden beri koşmaları, nağmelerine ve kafiye düzenlerine göre adlandırmanın yanında hece sayısı pek dikkate alınmamıştır. 11 heceli mısralardan kurulu bir koşmanın ezgisinin beş, yedi veya sekiz heceli mısralardan kurulu bir başka şiire, meselâ bir Yunus **ilâhîsine**, bir **varsağıya** uygulanması, o şiirlerin de bir **koşma** sayılması için yeterli sebep sayılmıştır.

Şimdi de (2) numaralı ekimize bir göz atalım.

Burada, **koşma** adı altında toplanan ürünler dört başlıkta ele alınmıştır. Bu değerlendirmede, sadece şekle bakılarak sınıflandırma yoluna gidilmemiştir; ayrıca anlamı da etkileyecek, ses özelliklerini de ihmal etmeyen bir yol tutulmuştur.

A maddesi ile gösterilen **Asıl Koşma** sınıflamadan çıkarılabilir ve böylece dal sayısı üçe inebilir.

B maddesinde yer alan dallarda, kelimelerle ilgili birer oyunun olduğu görülmektedir. Ekimizde de gösterildiği üzere, bu oyunlar, kelime

¹⁷ "Türk Saz Şiirinde İlk Örnekler", II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri/II. Cilt - Halk Edebiyatı, Ankara 1982, 127-139.

ve mısra tekrarı, kelimenin birden fazla anlamda kullanılması ve ara kafiye gibi özellikler göstermektedir.

C maddesinde ise, asıl şekle ek mısra/yarım mısra getirildiği görülmektedir.

Ç maddesinde bir mısranın veya hanenin sonunda yer alan kafiye kelimesinin (bazen kelimelerin) bir sonraki mısradaki veya hanenin başında yer alması, oraya aktarılması olayı görülmektedir.

D maddesinde ise, son üç maddede yer alan özelliklerin en az ikisinin biraraya gelmesiyle yeni bir şeklin ortaya çıkması söz konusudur.

Bu değerlendirmeyi yaptıktan sonra hemen şu soruyu yöneltmek gerekiyor: Mademki koşmaların bir bölümü kelime oyunları ile ilgilidir; o halde sekiz hecelilerinin yanında 11 hecelileri de bulunan varsağılarda görülen “bire”, “be hey”, “hey” gibi kelimelerle birer oyun olarak görülemez mi? Bu sorumuza “Evet” cevabını verebilirsek, 11 heceli varsağıyı da bir ana dal olarak değil, **koşmanın** bir alt dalı olarak ele almamız gerekecektir. Sekiz heceli varsağıları ise, semailerle birlikte düşünmek ve ayrı bir bildirinin konusu olarak ele almak uygun olacaktır.

SONUÇ

Koşma kavramının çok çeşitli anlamı ve görevi vardır. Bunların bir bölümü bugün zayıflamış olarak görülmektedir. Kuvvetle devam eden özelliklerinin başında yapı özelliği gelmektedir. Bizde bu bildirimizde konuya bu açıdan yaklaştık ve bu özelliği taşıyan koşmaları yeni bir sınıflamaya tabi tuttuk. Bunun sonucu olarak da, 11 heceli varsağıları da onun alt dallarından birine eklemeyi düşündük.

Gelecekte, konu üzerinde yapılacak çalışmalarda sekiz heceli varsağılar, semailer ve destanlar üzerinde de durulmalı, yeni boyutlar kazandırılmalıdır. Eksik bir savaş destanı ile yine eksik olan bir koçaklamayı, 11 heceli bir varsağıdan ayırt edebilmek için nasıl zorlanıyorsak, bu zorlukları ortadan kaldıracak sebepleri de araştırmak zorundayız. Yeni nesil içinde bu işin üstesinden gelecek pek çok arkadaşımızın olduğunu biliyor, onları göreve davet ediyorum.

KOŞMA

A. T. ONAY

H. DİZDAROĞLU

C. DİLÇİN

S. SAKAĞOĞLU

1928	1996	1968	1982	1983	1997
------	------	------	------	------	------

- 1.Bes heceli adı koşma (48) Aynı ad (93) Yunus, Mıstı
 2.Altı heceli adı koşma (49) Aynı ad (96) Yunus
 3.Yedi heceli adı koşma (50) Aynı ad (97) Derviş
 4.Sekiz heceli adı koşma (52) Aynı ad (100) Varsağ
 5.On heceli adı koşma (53) Aynı ad (102) Yunus
 6.On bir heceli adı koşma (54) Aynı ad (104)

7. Koşma şarkı (243)
 3. Misammat koşma (239)
 4. Ayaklı koşma (240)
 6. Zincirleme (241)
 7. Zincirleme a. k. (241)
 8. M. zincirleme a. k. (134)

9. Aynı ad (135)
 4. Aynı ad (131)
 3. Aynı ad (129)
 6. Aynı ad (133)
 7. Zincirleme a. k. (133)
 8. M. zincirleme a. k. (134)

1. Koşma – Şarkı (309)
 3. Misammat koşma (311)
 4. Ayaklı koşma (312)
 5. Zincirleme (314)
 (Zincirbend)
 11. Zincirbend a. k. (133)

- 0.1 Genel (307)
 (Aldatma yoktur)
 1. Asıl koşma

7. Şarkı (56) Aynı ad (106)
 8. Misammat koşma (56) Aynı ad (109)
 9. Ayaklı koşma (58) Yedekli/Ayaklı koş. (113)
 10. Zincirleme (60) Zincirli koşma (118)

7. Şarkı (243)
 3. Misammat koşma (239)
 4. Ayaklı koşma (240)
 6. Zincirleme (241)
 7. Zincirleme a. k. (241)
 8. M. zincirleme a. k. (134)

9. Aynı ad (135)
 4. Aynı ad (131)
 3. Aynı ad (129)
 6. Aynı ad (133)
 7. Zincirleme a. k. (133)
 8. M. zincirleme a. k. (134)

1. Koşma – Şarkı (309)
 3. Misammat koşma (311)
 4. Ayaklı koşma (312)
 5. Zincirleme (314)
 (Zincirbend)
 11. Zincirbend a. k. (133)

4. Koşma – Şarkı
 5. Misammat koşma
 6. Ayaklı koşma
 10. Zincirleme

11. Zincirbend ayaklı koş. (61) .....
 12. ....
 13. Musam. zincirli k. (119)
 Zincirli yed. mus. k. (122)
 14. Acem koşması (124)
 15. Tecnis (127)
 16. ....
 17. ....
 18. ....
 19. ....

5. Zincirbend a. k. (241)
 8. M. zincirleme a. k. (134)
 10. Tecnis (136)
 2. Yedekli koşma (128)
 11. Dedim-Dedi'li k. (139)
 (Dedim-Dedi'li koşma)
 5. Misammat ayak k. (132)

2. Tecnis (310)
 02. Mıracca (307)
 7. Misammat a. koşma
 9. Zincirbend koşma

3. Tecnis
 8. Yedekli koşma
 2. Dedim-Dedi'li koşma

7. Misammat a. koşma
 9. Zincirbend koşma

A. Asıl Koşma

B. Kelime Oyunu İle Kurulan Koşmalar

1. Dedim-Dedi'li koşmalar (Karşılıklı konuşmaya dayanır.)
2. Tecnisler (Hanelere cinaslı söyleyişler hâkimdir.)
3. Koşma şarkılar (Hanelerin son mısraları aynen tekrar edilir.
4. Musammat koşmalar (Ara kafiyeleri vardır.)

C. Ek Getirilerek Kurulan Koşmalar

1. Ayaklı koşmalar (Hane sonlarına yarım mısra eklenir.)
2. Yedekli koşmalar (Hanelerin beyitleri arasına mâni ve değişik sayıda mısra eklenir.)

Ç. Kelime Taşırması İle Kurulan Koşmalar

1. Zincirbendler (Hane sonlarındaki kafiye kelimesi bir sonraki hanenin başında yer alır.)
2. Zincirlemeler (Mısra sonlarındaki kafiye kelimesi bir sonraki mısranın başında yer alır.)

D. Karışık Kurulan Koşmalar

1. Zincirbend ayaklı koşmalar
2. Ayaklı musammat koşmalar / Onay 1996, 113
3. Musammat zincirbend koşmalar / Onay 1996, 119
4. Zincirli ayaklı musammat koşmalar/ Onay 1996, 122
(Musammat zincirleme ayaklı koşmalar/ Dizdaroğlu 1982)